

Ukrainos fronte iš esmės nieko naujo – šios šalies politinio gyvenimo būseną jau kelerius metus apibūdinti galima kaip „stabilų nestabilumą“.

Eilinė politinė krizė Ukrainoje – kas toliau?

Rugsėjo 16 d. Ukrainos valdančioji koalicija, kurią sudarė Julijos Tymošenko bloko (JTB) ir susivienijimo „Mūsų Ukraina- Liaudies savignyňa“ (MU-LS) frakcijos, oficialiai nutraukė savo veiklą. „Demokratiųjų jėgų“ koalicija pradėjo irti 2008 m. rugsėjo 2 d., kai JTB kartu su opozicine Regionų partija vieningai nubalsavo už įstatymų, kurie ženkliai apriboja konstitucinius šalies prezidento įgaliojimus, paketą. Jeigu šie teisiniai pakeitimai įsigalios (o taip tikriausiai ir bus, nes prezidento V. Juščenkos veto teisė gali būti įveikta bendrų JTB ir Regionų partijos balsų, kurių užtenka konstitucinei daugumai sudaryti), prezidento institucija Ukrainoje iš esmės praras iki šiol turėtą savo įtaką šalies politinėje sistemoje. Šie įstatymai numato atimti teisę iš prezidento skirti Ukrainos Saugumo tarnybos vadovą (ji pereina parlamentui), galimybę skirti generalinį šalies prokurorą be Aukščiausios Rados sutikimo bei teisę skirti gubernatorius be vyriausybės sutikimo. Be to, apribojami prezidento įgaliojimai formuojant vyriausybę: nuo šiol ministrus parlamentas galės skirti ir atleisti ministro pirmininko teikimu be prezidento sutikimo. Pagaliau, Ministras Pirmininkas dabar galės be valstybės vadovo žinios vesti tarptautines derybas ir sudarinėti tarptautines sutartis (tai reiškia, kad premjeras perima iš prezidento nemažai įgaliojimų užsienio politikos srityje).

V. Juščenka, reaguodamas į šiuos JTB ir Regionų partijos veiksmus, pareiškė: „tai, ką mes matome – paruošti politiniai namų darbai, kurių pirminis tikslas – valdžia, nekonstituciniai pakeitimai ir mintis apie tai, kur busi 2010 metais (...) – tai valstybės perversmas.“ Po šių įvykių prezidentas keletą kartų susitiko su Generalinio štabo atstovais, ką kai kurie priklausomi analitikai įvertino kaip V. Juščenkos pasiruošimą galimai jėgos akcijai prieš politinius oponentus, todėl Ukrainos viešojoje informacinėje erdvėje jau pasirodė užuominos, jog JTB ir Regionų partija kaip atsaką pradėjo ruošti įstatymo projektą, pagal kurį prezidentas nebetektų teisės vadovauti vidaus karinėms pajėgoms.

Pagal Ukrainos konstituciją situacija toliau turėtų klostytis taip: jeigu per 30 dienų nuo rugsėjo 16 d. nebus sudaryta nauja valdančioji koalicija, prezidentas turės teisę paleisti parlamentą ir sušaukti pirmalaikius Aukščiausiosios Rados rinkimus.

Kodėl žlugo „oranžinių“ jėgų sąjunga?

Nagrindžiant Ukrainos politinio nestabilumo priežastis, pirmiausiai reikėtų atkreipti dėmesį į tai, jog Ukrainos politinės sistemos funkcionavimas itin priklauso nuo stambių verslo grupuočių, susibūrusių aplink atitinkamas politines figūras (prezidentą V. Juščenką, premjerę J. Tymošenko ir Regionų partijos lyderį V. Janukovičių), interesų susikirtimo arba „sugyvenimo“. Kitaip tariant, dažnai pasikartojančių politinių suiručių Ukrainoje priežastis – atskirų ekonominio ir politinio elito grupių nuolatinis interesas susikurti sau palankesnę galios pusiausvyrą šalies politinėje sistemoje.

Numeris 15 (15)

2008 rugsėjo 18 diena

Dvisavaitinis analitinis-informacinis biuletenis apie politinius, ekonominius ir socialinius procesus NVS erdvėje

Išleido Rytų geopolitikos studijų centras

www.rytugeopolitika.lt

Antras itin svarbus veiksnys Ukrainos vidaus politikoje yra Rusija. Maskvai Ukraina labai svarbi ekonomine (apie 80 proc. visų į Europą eksportuojamų dujų „Gazprom“ transportuoja per Ukrainą) ir geopolitine (Ukrainos integracijos į NATO stabdymas) prasme. Tai kad Rusija gali taikyti Kijevui „sankcijas už nepaklusnumą“ aiškiai pademonstravo 2005-2006 m. dujų krizė. Akivaizdu, Rusijos skverbiasi į Ukrainos politinę sistemą ir per savo „įtakos agentus“ šios šalies viduje (su „rusišku“ kapitalu susijusias verslo struktūras bei politines partijas).

Kita vertus, J. Tymošenko ir V. Juščenkos tandemo žlugimas buvo užprogramuotas nuo pat naujos „oranžinės“ koalicijos sudarymo pradžios, ir anksčiau ar vėliau, kaip teigia daugelis Ukrainos politikos ekspertų, jis turėjo įvykti. 2010 metais Ukrainoje turėtų būti surengti eiliniai prezidento rinkimai. V. Juščenka jau paskelbė, kad sieks antros kadencijos. J. Tymošenko šių metų liepos mėnesį pareiškusi, kad ateinančiuose prezidento rinkimuose gali paremti vieningą demokratinį kandidatą, dabar „dėl susidariusios padėties“ neatmeta savo dalyvavimo juose galimybės (taip greičiausiai ir bus). Neabejotinai rinkimuose dalyvaus ir V. Janukovičius. Jeigu rinkimai įvyktų dabar, tai lyderiais juose būtų kaip tik šie trys kandidatai:

V. Janukovičius surinktų – 21,9-24,5 proc., J. Tymošenko – 20-20,4 proc., o V. Juščenka – 6,6-7,3 proc. balsų.

Tai rodo, kad V. Juščenkos populiarumas praktiškai yra minimalus ir į antrą prezidentinių rinkimų turą jis tikriausiai nepatektų, o svarbiausia jo konkurentė būtų J. Tymošenko, nes V. Janukovičius turi pakankamai stabilų jį remiantį elektoratą.

Taigi, 2006 metų kovą sudarydamas koaliciją su J. Tymošenko, kurią jis jau vieną kartą atleido iš Ministrės Pirmininkės pareigų, V. Juščenka artėjant Ukrainos prezidento rinkimams greičiausiai tikėjosi ją diskredituoti kaip premjerę ir taip sukurti placdarmą savo perrinkimui antrai kadencijai. Tuo tarpu J. Tymošenko pati tikriausiai planavo palikti gautą postą prezidento rinkimų išvakarėse, prieš tai apkaltindama V. Juščenką piktybiniu trukdymu dirbti „Ukrainos žmonių labui“ (ką ji dabar ir daro, versdama visą kaltę dėl „demokratinės koalicijos“ žlugimo šalies prezidentui).

Akivaizdu, jog svarbiausia „oranžinių“ jėgų sėkmingo sugyvenimo problema yra ta, kad tiek J. Tymošenko, tiek V. Juščenka nori konsoliduoti Ukrainos politinę sistemą aplink save. Vis dėlto, J. Tymošenko turi geresnes galimybes šį tikslą pasiekti. Tam, kad parklupdytų V. Juščenką, ji gali pasinaudoti (ir jau naudoja) Regionų partijos pagalba. Be to, pragmatiška politinė sąjunga su V. Janukovičiumi (tam tikras įtakos sferų pasidalijimas) jai gali būti naudingesnė nei trapus ir permanentiškai konfliktinis aljansas su dabartiniu Ukrainos prezidentu. Tai lemia kelios priežastys:

- Pirma, kartu su „Mūsų Ukraina – Savigyna“ J. Tymošenko blokas turėjo Aukščiausioje Radoje vos daugiau nei pusę visų balsų, o kartu su Regionų partijos frakcija JTB turėtų konstitucinę daugumą (331 vieta iš 450). Būtent tai ir leido šioms politinėms jėgoms lengvai padaryti iš V. Juščenkos beveik simbolinę politinę figūrą.

- Antra, V. Janukovičius jau spėjo pareikšti, jog pergalės prezidento rinkimuose atveju jis galėtų pritarti J. Tymošenko kandidatūrai į Ministro Pirmininko postą. Pažymėtina, kad galimybių laimėti šiuos rinkimus jis šiandien turi kur kas daugiau nei V. Juščenka, o tai, kad Regionų partija pritarė JTB iniciatyvoms dėl prezidento įgaliojimų apribojimo, rodo, jog juos tenkintų „naujo formato“ prezidento ir Aukščiausios Rados pirmininko postas.
- Trečia, V. Juščenkos aplinka visai neseniai apkaltino J. Tymošenko suokalbiu su Kremliumi. Jų teigimu, Rusijos verslo struktūros ruošiasi finansuoti šios politikės prezidentinę rinkimų kampaniją. Akivaizdu, jog J. Tymošenko dalyvavimas rinkimuose yra svarbus Maskvai, nes tai faktiškai užkirstų kelią V. Juščenkai į antrą prezidentinių rinkimų turą ir kartu galutinai eliminuotų jį iš Ukrainos politinio proceso. Kai kurių analitikų teigimu, mainais į šią paramą J. Tymošenko sutiks grįžti prie Rusijos, Ukrainos ir Vokietijos dujų konsorciumo kūrimo idėjos bei stabdys Ukrainos stojimo į NATO procesą (priminsime, jog šių metų Aljanso viršūnių susitikime Ukrainai gali būti suteiktas NATO narystės veiksmų planas). Rusijos, Ukrainos ir Vokietijos dujų konsorciumas būtų naudingas Maskvai kaip priemonė dar labiau politiškai ir ekonomiškai suartėti su Berlynu (o kartu tai reikštų ir didesnę Rusijos įtaką ES viduje) bei sukurtų svertą Maskvai politiškai ir ekonomiškai „prišti“ Ukrainą prie Rusijos. Šalia to iš šešėlinių konsorciumo schemų (tradicinė verslo „darymo“ prieiga Rusijoje ir Ukrainoje) galėtų pasipelnyti tam tikri verslo sluoksniai iš „Gazprom“ bei J. Tymošenko aplinkos. Prognozuojama, kad šiame projekte iš Ukrainos pusės dalyvautų kompanija „Naftogaz“, kuri iš esmės yra kontroliuojama premjerės aplinkos.

Galimi scenarijai

Šiandien jau galima daryti tokias išvadas: pirma, V. Juščenka iš esmės liko politinėje izoliacijoje, antra, prezidento galių sąskaita ženkliai išaugo Ministro Pirmininko, kuris faktiškai tapo svarbiausia Ukrainos politine figūra, įgaliojimai, ir trečia, tarp Regionų partijos ir JTB egzistuoja tam tikri susitarimai. Galima šių politinių jėgų koalicija, kokia keista ji beatrodytų iš pirmo žvilgsnio, yra logiška, jeigu darytume prielaidą, kad J. Tymošenko svarbiausia yra patenkinti savo valdžios ambicijas (įtakos sferų pasidalijimo su V. Janukovičiumi atveju) ir garantuoti savo aplinkos finansinius interesus (Rusijos, Ukrainos ir Vokietijos dujų konsorciumo su šešėlinėmis schemomis projektas).

Bandant prognozuoti, kaip įvykiai klostysis toliau, galima išskirti keletą situacijos raidos scenarijų. Pirmas – per laiką, skirtą naujos parlamentinės daugumos susiformavimui (30 dienų nuo rugsėjo 16 d.), gali iš naujo susikurti „oranžinė“ koalicija. Tačiau realiai egzistuoja tik teorinės šio varianto išsipildymo galimybės. J. Tymošenko pažymėjo, jog ji grįš į ankstesnį santykių su „Mūsų Ukraina – Savigny“ formatą tik be jokių išankstinių sąlygų iš prezidento rėmėjų pusės.

Tai reiškia, jog ji nesiruošia atšaukti įstatymų, apribojančių prezidento įgaliojimus (ko pirmiausiai reikalauja V. Juščenka), o be šito dėmens jokia nauja koalicija tarp „oranžinių“ yra neįmanoma (nebent V. Juščenka susitaikytų ir pripažintų savo politinį pralaimėjimą, ko daryti jis kol kas negalvoja).

Antras scenarijus – pirmalaikiai Aukščiausios Rados rinkimai. Šis scenarijus yra įmanomas, nes bent jau iki šiol JTB ir Regionų partija buvo nesutaikomi politiniai konkurentai. Todėl prognozuotina, jog jiems gali būti sunku susitarti dėl koalicijos sudarymo sąlygų. Tačiau nei viena pusė neatmeta koalicijos sudarymo galimybės, nes pirmalaikiai Rados rinkimai abiem pusėms yra mažiau naudingi nei bendros parlamentinės daugumos suformavimas. Šioms politinėms jėgoms nėra prasmės atsisakyti konstitucinės daugumos Aukščiausioje Radoje, kuri leis (a) lengvai įveikti prezidento veto neseniai priimtiems įstatymams, apribojantiems jo galias, bei (b) suteiks J. Tymošenko galimybę išlikti premjerės kėdėje, o V. Janukovičiui užimti Rados pirmininko postą, pašalinant iš jo prezidento šalininką Arsenijų Jaceniuką.

Taigi, labiausiai tikėtinas yra trečiasis scenarijus, pagal kurį JTB ir Regionų partija sudarys naują koaliciją ir ramiai sulauks eilinių prezidento rinkimų. Jeigu juose dalyvaus tiek V. Janukovičius, tiek J. Tymošenko, dabartinis prezidentas V. Juščenka praktiškai neturės jokių šansų patekti į antrą turą. Po rinkimų ir toliau sėkmingai veiks JTB ir Regionų partijos koalicija.

Jeigu prezidento rinkimus laimėtų V. Janukovičius, J. Tymošenko liktų premjere, o Regionų partijos atstovas užimtų parlamento pirmininko postą. Jeigu nugalėtų J. Tymošenko, premjeru tikriausiai taptų V. Janukovičius, o JTB atitektų Rados pirmininko pozicija.

Tačiau šis subsценarijus yra mažiau tikėtinas, nes J. Tymošenko kur kas vertingesnės yra Ministrės Pirmininkės pareigos (kitaip JTB nebūtų prasmės riboti prezidento galių) ir prezidentiniuose rinkimuose ji greičiausiai dalyvautų tik tam, kad eliminuotų iš jų V. Juščenką. •

Rytų geopolitikos studijų centro tikslas – tapti institucija, kurias Vakaruose jau seniai įprasta vadinti idėjų kalvėmis, smegenų centrais.

Centras, kurdamas tiltus, jungiančius intelektualinį-akademinį potencialą su praktine politika, siekia prisidėti prie Lietuvos „smegenų centrų“ mokyklos kūrimo ir stiprinimo.

Centras siekia sustiprinti ekspertinius Lietuvos pajėgumus, nagrinėjant ir vertinant politinius, ekonominius ir socialinius reiškinius NVS erdveje. Lietuvai esant dinamiškoje geopolitinėje būsenoje neišvengiamai kyla poreikis strategiškai įvertinti iš Rytų kylančias galimybes ir grėsmes, jų poveikį Lietuvos nacionaliniams interesams ir sukurti ilgalaikį užsienio politikos Rytų atžvilgiu modelį.

Rytų geopolitikos studijų centro 2008 metais parengtos analitinės studijos:

- „Naujasis ES ir Rusijos strateginis susitarimas: žvilgsnis iš Lietuvos“